

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 29 квітня 2020 року)

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 4 від 15.06.2020 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Олексенко Олена Андріївна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 29 квітня 2020 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків, 2020. – 116 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020
©Автори публікацій, 2020

7. **Шульська Н.М.** Неофіційна антропонімія Західного Полісся : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Луцьк : Вид-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. 20 с.

Бондаренко Дар'я Валеріївна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Ю. М. Лебеденко

КОНЦЕПТ «РОДИНА» В МКС УКРАЇНЦІВ

Концепт *родина* можна вважати одним з ключових для української культури, оскільки він виражає узагальнене знання й культурний досвід народу, пов'язаний із фрагментом дійсності, який наскрізь проймає все буття українського народу й людствазагалом. Комплексний аналіз семантики, етимології, контекстів уживання їх основних вербалізаторів дає змогу виявити змістове поле відповідних концептів у мовній картині світу українців, окреслити знання, уявлення, асоціації та емоційно-ціннісні настанови соціуму, сукупність яких формує відповідну інформаційну структуру. Слово *родина* належить до питомо українського шару лексики й у “Словнику української мови” позначає: 1) Група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я; 2) Група людей, народів, націй, згуртованих дружбою, спільною діяльністю, спільними інтересами; 3) Родич або родичка кого-небудь; 4) Група, що складається з декількох родів тварин або рослин, схожих будовою і близьких між собою за походженням; 5) Рідна сторона; батьківщина; 6) Рід, покоління кого-небудь [8, т. 8, с. 593]. Але вказані лексико-семантичні варіанти не вичерпують змісту, закріпленого за певною лексемою концепту, бо він представлений як у значенні лексичних одиниць, так і в фразеологічному фонді, пареміях, системі сталих народних порівнянь тощо, зумовлених уявленнями, знаннями, асоціаціями, переживаннями, досвідом, пов'язаними із концептом і відтворюваними щоразу при сприйнятті його вербалізатора. Глибинний зміст аналізованого концепту найбільше пов'язаний із першим і шостим ЛСВ. Кровна спорідненість – важлива ознака роду як суспільної інституції, тому й утворене слово на основі того самого давнього кореня, що й родити – “давати життя дитині (дітям) під час пологів (про жінку)” [8, т. 8, с. 595], спільнокореневе з рідня, породілля, родитель, рожениця, народження та ін. Важливою функцією роду було життєзабезпечення його членів (спільне господарство, охорона від чужинців, передача набутого досвіду наступним поколінням), тому його чисельність і здоров'я – запорука виживання й достатку, що відображено і в українській пареміології: *Є рід, буде й обід; Без роду, хоч із мосту та у воду, Нещаслива родина, як лиха година.* Тому родину шанували: *Шануй батька й неньку – буде тобі скрізь гладенько; Добре там живеться, де гуртом сіється і жнеться.*

З розпадом первісного суспільства й відокремленим господарюванням членів одного роду виникає їхня майнова нерівність, яка з часом починає

відігравати важливіше значення, ніж кровний зв'язок: *Рідня тільки до чорного дня; Рідридний, як сам не бідний; Рід великий, а родича нема; Такий рід, хоч на лід; Великий рід, та нігде голови прихилити.*

Здавна було помічено, що представники одного роду схожі одне на одного, що зумовлено кровним зв'язком (генетичний чинник) і вихованням (соціальний). Цей складник концепту вербалізований у приказках: *Одного роду, одного плоду; Іншого роду, іншого заводу (племені); Який рід, такий і плід.* Спостереження щодо спадковості рис характеру підтверджує фразеологічна одиниця *Неполохливого роду.* Однак приказки *Птиця одного роду, а не однакове пір'я; Нема роду без вироду* та спільнокореневе **виродок** засвідчує, що траплялися випадки, коли представники родини були зовсім не схожі на решту його членів, зокрема йдеться про відмінність моральних настанов.

Слово *родина* традиційно поєднується з означеннями *велика, багата, міцна, сильна, дружна.*

Поступово поняття родина розширюється, кровний зв'язок перестає бути його визначальною ознакою, натомість головну роль відіграє національна ознака або спільність інтересів тощо, наприклад: *наша університетська родина, Народів сім'я в нас — єдина родина* та ін.

Отже, концепт *родина* є одним із найвагоміших у концептуальній картині світу українців. Він вербалізується у прислів'ях і приказках, народних піснях. Ядром концепту є значення «сукупність близьких родичів», а периферію становлять «повага та шанобливість до старших», «пам'ять про предків», «важливість наявності дітей», «рідна хата», «єдність та взаємопідтримка в радості й горі», «моральність і доброта» тощо.

Перспективою дослідження є детальне вивчення концептуальної картини світу українців.

Література

1. **Словник** української мови: в 11 томах. Том 8. К. : Наукова думка. 1977. С. 593.
2. **Енциклопедія** українознавства / гол. ред. проф. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк : Наукове товариство імені Т. Шевченка, вид-во “Молоде життя”, 1962. Т. 7. 1600 с.
3. **Войтович В.** Міфи та легенди давньої України / В. Войтович. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 392 с.